

18.2.2021

הנדון: כפייה, התנאה ותמרוץ אזרחים להתחסן – חוות דעת

רקע

1. נייר זה יעסוק באמצעים דיפרנציאליים בהם המדינה שוקלת לנקוט, כפי שפורסם, באשר למי שהתחסן או שלא התחסן לנגיף הקורונה; וזאת, בין השאר, על מנת לעודד התחסנות. לא נתייחס לכל אחת מפרטי ההצעות השונות שעולות, אלא נבחן ברמת הפשטה גבוהה את השיקולים, התכליות, והסכנות העיקריות שעולות מהפגיעה בזכויות חוקתיות שנובעת מאמצעים אלה, ובעיקר, פגיעה באוטונומיה ובכבוד האדם וכן פגיעה קשה אפשרית בזכות לפרטיות.

2. חשוב לנו להדגיש תחילה: אנו תומכים בפה מלא במתן חיסונים וסבורים שהראיות המצטברות ליעילות החיסון במניעת הדבקות במחלת הקורונה, במניעת מחלה קשה ומניעת תמותה, מצדיקים מאמץ נרחב של המדינה לשם עידוד ותמרוץ התחסנות נרחבת. עם זאת, חשוב לשמור במהלך זה על זכויות יסוד, ובמידה שנחוץ לפגוע בהן, על הגבולות המידתיים של פגיעה כזו.

3. אנו סבורים שחלק מן ההצעות שנמצאות "על השולחן", ובעיקרן מתן תמריצים, הנובעים ישירות מכך שמי שהתחסן, החלים או מחזיק בתוצאת בדיקה שלילית מעודכנת, יוצר סיכון בריאותי מופחת ועל כן ניתן לאפשר לו להתקהל או לפטור אותו מהגבלות שונות, עומדות במבחני המידתיות. כך גם חלק מההצעות הנוגעות לעובדים כגון צוותים רפואיים ומורים. עם זאת, אנו סבורים שיש להיזהר מאד בהפעלת אמצעים אלה, כך שהפגיעה בזכויות תהיה מינימלית, ובפרט להקפיד על שמירת הזכות לפרטיות עד כמה שניתן.

רקע חוקתי

4. עידוד האוכלוסייה להתחסן הוא חשוב ביותר וזאת בשני רבדים. הרובד הראשון הוא הגנה על בריאותו של הפרט, והרובד השני הוא יצירת "חסינות עדר" שתכליתה להגן על פרטים שלא התחסנו מסיבות מוצדקות. חסינות עדר מושגת רק כאשר יש שיעור כיסוי גבוה של מחוסנים בחברה וכידוע, עלולה להתפתח בעניין זה בעיית "טרמפיסט", לפיה פרטים יבחרו שלא להתחסן בהנחה שחסינות העדר תגן עליהם. במובן ההופכי, עידוד חיסונים מביא גם לידי ביטוי את עקרון הערבות ההדדית. לאי התחסנות עלולה להיות השפעה לא רק על בריאותם וחייהם של מי שאינם מתחסנים אלא על בריאותה וחייה של אוכלוסייה רחבה

יותר.¹ אין ולא יכולה להיות מחלוקת בדבר חובתו של משרד הבריאות לנקוט באמצעי מניעה מוקדמים למיגור מחלות המאיימות על בריאות הציבור ואין חולק על חובתו של השלטון לפעול באופן אקטיבי למען קידום ההגנה על זכויות כגון הזכות לבריאות טובה ולחיים.

5. **אבל, קיים גם "פיל" בחדר: מהו הגבול שעד אליו מדובר בניסיון לגיטימי להשפעה על אדם להתחסן וממנו והלאה מדובר על חיסון בכפייה.** הזכות לאוטונומיה היא זכות מסגרת וחשיבותה הוכרה באופן מיוחד בהקשרים של מתן טיפול רפואי או הימנעות ממנו. פרמטר מרכזי בשאלה האם מדובר בפגיעה באוטונומיה היא מידת הכפייה ושלילת הרצון. גם טרם המגיפה, השיח בכל מדינות העולם המערבי מניח כעמדת מוצא את חשיבותם של החיסונים ואת תרומתם הרבה לבריאות הציבור ונוגע בשאלה מהם האמצעים שיש לנקוט בהם על מנת לעודד התחסנות.

6. בהתאם לחוק זכויות החולה, חיסון הוא "טיפול רפואי מונע". החוק קובע, בסעיף 13(א), כי: "לא יינתן טיפול רפואי למטופל אלא אם כן נתן לכך המטופל הסכמה מדעת לפי הוראות פרק זה". החוק, לפיכך, אוסר על חיסון בכפייה. אפילו שינוי חקיקה שהיה מאפשר זאת היה נתפס קרוב לוודאי כלא חוקתי בשל הפגיעה הקשה של כפיית טיפול רפואי בחירות האדם, באוטונומיה שלו ובכבודו.

7. אכן, פקודת בריאות העם, שהיא, נשוב ונזכיר – דבר חקיקה מתקופת המנדט הבריטי על כל המשמעויות החברתיות והמוסריות המקופלות בכך – מעניקה סמכות כללית מאד לשר הבריאות להתקין תקנות וצווים בהקשר למחלות מידבקות מסוכנות, ובכלל זה גם סמכות להחיל חובת חיסונים שהמסרב לה עובר עבירה פלילית.

בסמכות זו נעשה שימוש בשנת 1952 או אז נקבע כי המסרב לחיסון יתחייב בקנס. ואולם, לאור חקיקת חוק זכויות החולה – שהוא דין מאוחר וספציפי לפקודה המנדטורית; וחוק יסוד כבוד האדם וחירותו – שהוא דין בעל מעמד חוקתי עדיף - צו כזה לא יהיה חוקתי היום (למרות הוראת שמירת הדינים בחוק היסוד, המתייחס לחוק הישן ולא לצו חדש).

יצירת עבירה מחדלית טהורה, שתציב דילמה עבור אזרח בין חובתו לקבל טיפול רפואי אליו הוא מתנגד לבין הפיכתו לעבריין פלילי היא פגיעה קשה ובלתי מידתית בכבודו ובחירותו. במקביל, למשל, גם הצעות כגון מניעת כיסוי רפואי ממי שמסרב להתחסן ונדבק

¹ See: Daniel Salmon and others, *Compulsory Vaccination and Conscientious or Philosophical Exemptions: Past, Present and Future*, 436 LANCET Feb 4;367(9508) (2006).

בנגיף הן בלתי ראויות, בדיוק כפי שאין מונעים טיפול רפואי ממעשנים, סוכרתיים או אפילו מי שביצעו עבירת תנועה מסוכנת ונפגעו בשל כך (גם אם פגעו באחרים).

8. כלומר, גם אם עידוד התחסנות באמצעים התנהגותיים ובאמצעות שכנוע הוא תכלית ראויה – ובוודאי בעת הזאת – ישנם אמצעים שעשויים להיות אסורים ופוגעניים לשם השגת התכלית. למשל, אין דומה איסור שבצידו סנקציה פלילית לשלילת הטבה כספית צנועה. בעניין עדאלה,² שעסק בסעיף בחוק ההסדרים למניעת העלאה בסכום קצבת ילדים למשפחות שלא חיסנו את ילדיהן, קבע בית המשפט כי תכלית של עידוד התחסנות היא ראויה. אבל, גם באותו עניין הדגישו השופטות כי יש צורך לעמוד במבחני המידתיות ולבחון היטב מהם האמצעים שנבחרו כדי לעודד את ההתחסנות, מתי מדובר בתמריצים ומתי בסנקציות ועוד.

עידוד, הסברה, שכנוע

9. חשוב לומר, שכל בחינה חוקתית של אמצעים הפוגעים בזכויות חוקתיות חייבת להיעשות תוך שקילת החלופות, בראי מבחן המידתיות. אנו חוזים ב"ריצה" מהירה מדי אל עבר אמצעים חוקיים של סנקציות ותמריצים הכוללים הגבלות משפטיות. מירב המאמצים, בתור "קו ראשון", להשגת התכלית (חיסון האוכלוסיה), צריכים להיות כאלה שלא יפגעו בזכויות חוקתיות. מעבר לכך שמדובר במה שמתחייב מבחינה משפטית ממבחן המידתיות, יש בכך, ככל הנראה, גם התמודדות עם החשש של אפקט "הבומרנג" העלול להיגרם מלחץ כבד מדי להתחסן העלול לגרור חשדנות, אנטגוניזם ורתיעה מפני החיסון.

10. מכאן שאנו ממליצים כי בד בבד, תוך כדי הדיון באמצעים המשפטיים השונים, על הממשלה לשקול השקעה נרחבת בהפצת מידע רלוונטי לציבור (מעבר לזו הקיימת בסרטוני פרסומת וכו'), הסברה הכוללת שקיפות מלאה באשר לשיקולים התומכים בחיסון רחב ולתופעות הלוואי, כזו שכוללת השקעה במומחים שעונים לשאלות פרטניות, ספקות והיסוסים.³ יש לזכור כי רבים מבין הלא מתחסנים אינם "סרבני-חיסון" אלא "מהססי-חיסון", כאלה שמהססים או שאינם מודעים מספיק ליעילות הסיכון. בנוסף, חלקם משתייכים לאוכלוסיות ספציפיות שיש לעשות מאמצים ניכרים כדי להגיע אליהם תוך התאמת ההסברה לאוכלוסיות השונות ולחששות שלהן מפני החיסון. אנו סבורים שגם תמרוץ של רשויות מקומיות להגיע לאחוזי התחסנות גבוהים יכולים להביא אותן לעסוק בהסברה והנגשת החיסונים וכך אנו רואים בחיוב כל יוזמה כזו, כולל אירועי "הפנינג

² בג"צ 7245/10 עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ. משרד הרווחה והמוסד לביטוח לאומי (4.7.2013) (להלן – עניין עדאלה).

³ ראו המלצות רבות וטובות בנייר המדיניות: "הזכות לחיסון" מאת זולת ורופאים לזכויות אדם (ינואר 2021). בין השאר הם ממליצים על גילוי מלא של המידע אודות החיסונים ומתן אפשרות לסרב להתחסן. כן, הם ממליצים על מענה הסברתי מתוחכם לטענות שונות, כולל ברשתות חברתיות, ואסטרטגיות של הסברה לאוכלוסיות מגוונות. כמו כן הם מרחיבים על החשיבות להסביר את ההגנה "הקהילתית" של החיסון והאחריות החברתית להתחסן.

חיסונים" ככל שאין בה משום פגיעה בפרטיות והעברת שמות מתחסנים ולא מתחסנים לרשויות המקומיות. עוד על כך, ראו להלן, החל מפסקה 19.

שאלת התמריצים והסנקציות

11. בפסק הדין בעניין עדאלה, הכשיר בית המשפט העליון, בביקורת חוקתית, הוראת חוק בחוק ההסדרים שמנעה העלאה בקצבת ילדים למשפחות שלא חיסנו את ילדיהם. בית המשפט הסתמך על התכלית הראויה של ההסדר, ועל כך שעל פי חלק מהשופטים מדובר למעשה רק במניעת הטבה, ולא ב"סנקציה" למי שאינו מתחסן. יש לזכור עם זאת שמדובר בעניין מעט שונה מעניינו, שכן ספק אם היו אמצעים חלופיים לאותה סנקציה בה נקטה המדינה בכדי לעודד התחסנות; בעוד שבאשר לקורונה, כפי שנדון להלן, ישנם "תמריצים" רבים אחרים, ובעיקר **הפיכת הגבלות מסוימות לדיפרנציאליות**, בהם ניתן לנקוט. כמו כן, מדובר היה בתמריץ כספי לא גבוה יחסית (כמאה שקלים).

מהי התכלית וההצדקה לאמצעים השונים?

12. אנו מקבלים, כעקרון, את התפיסה כי התכלית של **הנעת הציבור בכללותו להתחסן** הנה אכן תכלית ראויה (שכן היא תביא לשמירה טובה יותר על בריאות הציבור וכן תוביל לפתיחת המשק וכו'). עם זאת, ככל שהפעולה על פי התכלית "כופה" על האזרחים את הטיפול או "דוחפת" אותם בכוח רב מדי לקבל טיפול רפואי שחלקם אינו מעוניין בו – יש בה פגיעה באוטונומיה שלהם. אנו סבורים ששיח המבוסס על תפיסה של התכלית הדורסת את האוטונומיה של הפרט עלול לגרום לאפקט הפוך ולהגביר את ההתנגדות להתחסן. כמו כן, צריך להיזהר מאימוץ תפיסה מוחלטת של ההצדקה להניע את הציבור להתחסן, שכן אז, אין גבול לסוגי תמריצים שניתן לתת למתחסנים, כולל הטבות כספיות, או לסנקציות שניתן להטיל עליהם.

יש לציין, בהקשר זה, כי למרות שיש הבחנה בין מניעת הטבות ובין סנקציות (חלק משופטי בית המשפט העליון נאחז בהבחנה זו בעניין עדאלה), הבחנה זו יכולה לעתים להיות מלאכותית, בעיקר כשאנו עוסקים בחלוקת כספים מתקציב המדינה. במקרים רבים, "מניעת הטבה" כספית כמוה כהטלת סנקציה.

13. לטעמנו, ההצדקה לרוב התמריצים הדיפרנציאליים הנמצאים בימינו "על השולחן" צריכה להיות אחרת. הצדקה זו היא למעשה **העדר ההצדקה להגביל את מי שאינו מסוכן**. כיום ישנן הגבלות רבות על החירויות של כולנו, בשל נגיף הקורונה, ובעיקר ההגבלה שאוסרת על התקהלויות. ניתן לקבוע כי לגבי מי שהתחסן או שהחלים מקורונה – **אין הצדקה שחלק מההגבלות החלות לפי תקנות חוק הקורונה, יחולו עליו או עליה**. מכאן, שאין פה "הטבה" שניתנת בתמורה לחיסון. למעשה, ניתן לטעון כי אפילו **מתחייב שהמדינה תפעל להסרת המגבלות האלה**, שכן אין בהן עוד הצדקה, באופן פרטני, כלפי אותם אלה שהתחסנו או החלימו. הצדקה זו טעונה **תשתית עובדתית (שעושה רושם שהולכת ומתגבשת, בימים**

אלו) לכך שהחיסונים לא רק מגנים על המתחסן אלא גם מפחיתים משמעותית את רמת ההדבקה של המתחסן במידה והוא נושא את הנגיף.

14. לפי הצדקה זאת, ניתן להצדיק הסרה דיפרנציאלית של מגבלות על התקהלות אם הדבר מבוסס על הערכת סיכון שונה הנובעת ממי שהתחסן או החלים וממי שלא. משום שלא

ניתן למנוע משום אדם שירותים חיוניים, מובן שה-"הטבה" הגלומה בהסרה הדיפרנציאלית יכולה לחול רק באשר לעניינים שאינם חיוניים כגון תרבות, ארועי ספורט, חדרי כושר וכו'. בנוסף ישנן "הטבות" נוספות המתבקשות מרציונל הסיכון המופחת: כאלה הקשורות בחובת הבידוד לאחר מגע עם חולה מאומת או חובת הבידוד במלונית בחזרה מחו"ל – אלה קשורות ישירות ברמת סיכון קטנה יותר הנשקפת ממי שחזר משם. הוא הדין גם בדרכון ירוק למי שטסים מחו"ל.

15. **באשר למי שלא יכול להתחסן או לא מעוניין להתחסן:** אנו סבורים שבכדי להפחית למינימום את הפגיעה בזכויותיהם של מי שלא יכולים להתחסן או לא מעוניינים בכך, המדינה צריכה לאפשר הצגת בדיקה מעודכנת, כחלופה לחיסון – שכן גם היא מעידה על סיכון מופחת משמעותית מאותם אנשים. יש לזכור שגם בדיקה באופן תכוף איננה עניין נעים או קל לביצוע, ולכן סביר להניח שתיווצר מוטיבציה להתחסן, למי שאין לו התנגדות חזקה ועקרונית לכך. יש אף להקפיד הקפדה יתרה בשמירה על זכויותיהם של אלה **שאינם יכולים להתחסן**, שכן הם לא בוחרים ולא ניתן "לגרום" להם להתחסן או לתמרץ אותם לכך.

16. כל הצגה של תעודה כאמור (לצורך זיהוי אפידימיולוגי, בכניסה למקומות שיפתחו) חייבת להיות בצורה ששומרת, ככל הניתן, על פרטיותו של כל אדם, תוך מניעת הקמת מאגרי מידע, ארציים או מקומיים, אודות מחוסנים ולא מחוסנים.

הגבלות במקום העבודה

17. הדין אינו מעניק למעסיק (לא פרטי ולא ציבורי) סמכות לדרוש אישור בדבר התחסנות או החלמה, שכן מצבו הרפואי של אדם הוא בגדר עניינו הפרטי. דרישת מעסיק לחשוף בפניו מידע רפואי כאמור יכולה להיעשות לפי הסמכה בדין, בחתימת נושא המידע – העובד על כתב ויתור סודיות רפואית או בהתאם לדרישות תכלית ראויה, רלוונטיות, מידתיות ותום לב. זאת משום שלמול זכותו של העובד לפרטיות עומדות זכויותיו וחובותיו של המעסיק לנהל את העסק ביעילות, לוודא שהעובד כשיר מבחינה בריאותית לבצע את תפקידו ושאינו מסכן את עצמו, את העובדים בחברתו או את לקוחות המעסיק.⁴

⁴ האגודה לזכויות האזרח, **זכויות האדם בישראל – תמונת מצב 2013**, עמ' 87.

18. כך נקבע בחוות דעתו היועץ המשפטי לממשלה באשר למורים העובדים ברשויות המקומיות. זוהי גם עמדת האגודה לזכויות האזרח באשר למעסיקים.⁵ אם ייעשה מהלך של חקיקה שמאפשרת זאת, **ביחס למקצועות מסויימים** – כאלה בהם ישנה עבודה מול קהל שעלול להיות בסיכון (כגון רופאים ואנשי צוות רפואי) או כזה שאינו יכול להתחסן

(תלמידים, כאשר יש לזכור כי נוכחותם בבית הספר מתחייבת לפי חוק) - הרי שגם אז, יש לעשות זאת בזהירות מירבית מבחינה הפרטיות, ומבחינת השמירה המקסימלית על **פגיעה מינימלית בזכויות**: למשל לאפשר למורים שמסרבים להתחסן (לאחר שייעשה מאמץ סביר לשכנע אותם להתחסן) לעבוד באופן זמני באמצעות לימוד מקוון או להשתלב בתפקידים מנהלתיים ככל האפשר, ולא לפגוע בהעסקתם.

באשר לשיקולי הפרטיות ומניעת יצירת מאגרי מידע והעברת מידע

19. משרד הבריאות יצר מאגר מידע הכולל מידע על נבדקים לנגיף הקורונה, מתחסנים ואלו שלא התחסנו. המדובר **במאגר מידע הכולל מידע מזהה מלא ומידע רפואי רגיש**. אין מדובר במידע שאפשר להתמים אותו או להחזיקו רק בפורמט אגרסיבי אלא יש צורך בקישור אמיתי בין זהותו של אדם למידע הרפואי הרגיש אודות היותו מחוסן, מחלים או שאובחן שלילי לנגיף הקורונה בטווח הזמן הקצר. מאגר המידע הוא לפיכך מאגר רגיש ברמה הגבוהה ביותר משום שמדובר במידע רפואי מזהה.

20. תכליתו המרכזית של המאגר היא הפקת תעודת חסינות דיגיטלית ארעית בשם "התו הירוק", שעתידה להיכנס לפעולה בתחילת מרץ ולשמש כאישור כניסה למקומות ומבנים וכפטור מחובת בידוד עבור כל אדם בוגר (מעל גיל 16) העומד באחד מהמדדים הבאים ("קריטריון החסינות")⁶:

א. **מחוסן**: אדם שהתחסן בחיסון שני נגד נגיף הקורונה זכאי לקבל תעודת חסינות שתקפה החל משבוע מקבלת המנה השנייה של החיסון ועד חצי שנה לאחר מכן;

ב. **מחלים**: אדם שאובחן כנשא של נגיף הקורונה ועבר בדיקה סורולוגית שאיתרה נוגדים לקורונה זכאי לקבל תעודת חסינות מהיום בו הוגדר כמחלים ועד לתאריך 30.06.21;

ג. **נבדק**: אדם שקיבל תוצאה שלילית בבדיקת קורונה, שאינה בדיקה מהירה או בבדיקת סופיה, בטווח של 72 שעות מלקיחת הדגימה שתוצאתה שלילית.

⁵ ראו עמדת האגודה, במכתב ליועץ המשפטי לממשלה מיום 11.2.2021 (זמין כאן).

⁶ משרד הבריאות, מהו תו הירוק?, <https://corona.health.gov.il/directives/green-pass-info>; אדריאן פילוט, הביקוש לחיסונים צונח, אך הדרכון הירוק כלל לא עלה לדיון, כלכליסט (09.02.21).

21. רשויות ציבוריות ומשרדי ממשלה שונים מבקשים להפוך את המאגר לפתוח עבורם ולקבל אליו גישה לצורך תכליות שונות. כך, למשל, שר החינוך, יואב גלנט, הלין על כך שמשרד הבריאות סירב להעביר למשרדו מידע מתוך המאגר על מורים ועל תלמידים (קטינים) שהתחסנו. לטענתו, בכך מונע משרד הבריאות ממערכת החינוך לעקוב אחר שיעור המתחסנים, לגבש מתווה חזרה ללימודים ולמקד את ההסברה למורים בנוגע לחיסונים. משרד הבריאות סירב להעברת המידע בשל הפגיעה בחיסיון המידע הרפואי. העברת מידע כזה הוכשרה על ידי היועץ המשפט לממשלה רק למטרת קטיעת שרשראות הדבקה, כלומר

22. כאשר קיים חולה מאומת בסביבה קונקרטית.⁷ גם רשויות מקומיות שונות ביקשו לקבל לידן מידע מזהה אודות תושבי הרשות שהתחסנו. כך, למשל, ראש העיר לוד הודיע כי העירייה תפעיל סנקציות נגד תושבים שלא יתחסנו נגד קורונה, לרבות אי קבלת שירותים עירוניים ומניעת הכנסת ילדיהם למסגרות החינוך העירוניות.⁸

23. ראש הממשלה בנימין נתניהו הודיע בישיבת קבינט הקורונה מיום 14.02.21 כי בכוונתו להביא לאישור הממשלה "חקיקת בזק" שתאפשר לשלטון המקומי לקבל את שמותיהם של האזרחים שלא התחסנו. זאת על מנת שהרשויות המקומיות יפעלו לעידוד הציבור בתחומן להתחסן.⁹

24. ביום 16.02.21 פורסם תזכיר חוק בנושא,¹⁰ המבקש להסדיר העברת מידע מזהה ורגיש אודות "מי שקיבל ושלא קיבל חיסון ואודות מי שקיבל מנת חיסון ראשונה וטרם קיבל מנת חיסון שניה" ממשרד הבריאות למשרד החינוך ולרשויות המקומיות וזאת למטרת "עידוד ההתחסנות".

25. מדובר בפגיעה קשה בליבת הזכות לפרטיות. הזכות להגנת הפרטיות היא זכות יסוד חוקתית המעוגנת בסעיף 7 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. פגיעה בזכות לפרטיות על ידי רשות ציבורית חייבת להיעשות בהתאם לתנאי פסקת ההגבלה הקבועה בסעיף 8 לחוק היסוד. כלומר, הפגיעה חייבת להיעשות בחוק או מכוח הסמכה מפורשת בו, תואמת את ערכי מדינת ישראל, לתכלית ראויה ובאופן מידתי.

26. השאלה מה יסייע לשכנע אנשים להתחסן בחיסוני הקורונה מעסיקה בימים אלה מומחים בכל העולם המערבי. אבל, ניתן כבר לראות כיווני תשובה, ממחקרם של קריינר ואחרים,

⁷ דוד טברסקי, משרד החינוך לא יודע כמה מורים התחסנו, דבר העובדים בארץ ישראל (01.02.2021); שירה קדרי – עובדיה, עידו אפרתי ונטעאל בנדל, משרד החינוך דורש לקבל את פרטי המורים והתלמידים שחוסנו לקורונה, הארץ (16.02.21).

⁸ בר פלג, ראש העיר לוד: מי שלא יתחסן נגד קורונה, לא יקבל שירותים מהעירייה, הארץ (01.02.21).

⁹ גיודי מלץ ועידו אפרתי, השרים אישרו לקדם חקיקה שתאפשר לרשויות לקבל פרטים של אזרחים שלא התחסנו, הארץ (14.02.21).

¹⁰ חוק לתיקון פקודת בריאות העם (תיקון מס' ...) (נגיף הקורונה החדש – מסירת מידע על מתחסנים) (הוראת שעה), התשפ"א – 2021 (להלן: "התזכיר").

שפורסם באוקטובר 2020,¹¹ נמצא שהדרך הטובה ביותר לעודד אנשים להתחסן היא על ידי פנייה ומתן הסבר על ידי רופא המשפחה, אשר מכיר את המטופל לאורך שנים ויודע בצורה הטובה ביותר כיצד לפנות אליו וכן הוא בעל המומחיות המקצועית הנדרשת על מנת לתת מענה לשאלות ולחששות רפואיים העלולים לעלות בשיחה מצד החושש להתחסן.

מנגד נמצא שעידוד מצד פוליטיקאים לא יביא לשינוי בעמדת החוששים מהחיסון ולא יוביל לעלייה בשיעור המתחסנים. ממצאים אלו מובילים דווקא למסקנה שמאמצי הסברה אישיים על ידי רשות מקומית או משרד החינוך לא יובילו להסברה יעילה יותר ולעידוד החיסון. זו תושג דווקא על ידי מיקוד מאמצי ההסברה בידי אנשי מקצוע מתחום הרפואה והמדע, בדגש על רופאי המשפחה.¹² ניתן אפילו לומר את ההיפך, פניה פרטנית מצד מי שאינו מתאים ואינו נתפס אמון על הדברים, המבוססת על מידע אישי, עשויה ליצור מבוכה והטרדה עבור אזרחים. העברה שאינה נחוצה של מידע מזהה רגיש אודותיהם למשרד החינוך או לרשות המקומית עשויה דווקא לפגוע עוד יותר באמון שהם רוחשים כלפי השלטון, וכתוצאה מכך לפגוע בנכונותם להתחסן. יתר על כן, הדבר צפוי לפגוע פגיעה קשה בנכונות להעביר בעתיד מידע לגורמים רפואיים – במיוחד אם הרשויות יפעילו לחצים בלתי סבירים, העולים כדי סנקציות, על אותם תושבים שטרם התחסנו. יש להדגיש, כי הסמכויות הקיימות בדינים קיימים (פרק ד' לחוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981 העוסק בהעברת מידע בין גופים ציבוריים וסעיף 20 לחוק זכויות החולה, תשנ"ו-1996 העוסק במסירת מידע רפואי לאחר) אינן מאפשרות להעביר את מאגר המידע ממשרד הבריאות למערכת החינוך ולרשויות המקומיות.

27. העברת מידע אישי בין גופים ציבוריים היא עניין בעייתי, הואיל ולרוב מדובר במידע שנאסף בכפיה מאזרחים לתכלית מסוימת בלבד. מנגד, לעתים היא עשויה להוביל ליעול השירות הניתן לציבור ולהקלת הנטל הבירוקרטי. לכן, קיים ההסדר הקבוע בפרק ד' לחוק הגנת הפרטיות וכל העברת מידע בין גופים ציבוריים שלא במסגרת מהווה עבירה פלילית.¹³ הערות מפורטות של חלק מהחוקרים החתומים על חוות דעת זו לגבי תזכיר החוק נמצאות כאן.¹⁴

¹¹ ראו: Sarah Kreps, Sandip Prasad, John S. Brownstein, Yulin Hswen, Brian T. Garibaldi, Baobao Zhang, & Douglas L. Kriner, Factor Associated with US Adults' Likelihood of Accepting COVID-19 Vaccination, 3(10) JAMA Netw. Open (2020), https://jamanetwork.com/searchresults?q=kriner&f_SiteID=214&SearchSourceType=1&exPrm_qqq=!payloadDisMaxQParser%20pf=Tags%20qf=Tags^0.0000001%20payloadFields=Tags%20bf=}%22kriner%22&exPrm_hl.q=kriner

¹² למשל, האם נבדקה האפשרות לשלוח הודעות באמצעות קופות החולים, שיש בהן קביעה של תור (להבדיל מהזמנה לקבוע תור) שאפשר לשנות את המועד שלו, אולי אפילו בליווי הוראות הגעה והצעה להסעה למוקד החיסונים? זוהי דרך מוכחת מחקרית לעודד התחסנות. ראו: Gretchen B. Chapman et al., *Opting In vs Opting Out of Influenza Vaccination*, 304(1) JAMA 43 (2010), <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/186162>

¹³ סעיף 31א(א)(8) לחוק הגנת הפרטיות, התשמ"א – 1981.

¹⁴ חוות דעת מטעם המכון הישראלי לדמוקרטיה, באשר לתזכיר חוק לתיקון פקודת בריאות העם (תיקון מס' ...) (נגיף הקורונה החדש – מסירת מידע על מתחסנים) (הוראת שעה), התשפ"א – 2021.

סיכום

28. בנייר זה ביקשנו ליצור "מפת דרכים" באשר לאמצעים הקשורים בעידוד ההתחסנות וה-"התמריצים" הדיפרנציאליים השונים עליהם מדובר בימים האחרונים בשיח הציבורי. אנו מבקשים להדגיש כי על המדינה למצות ככל האפשר אמצעים שאין בהם פגיעה בזכויות כלל, של הסברה ושכנוע, של אנשים המהססים או מתנגדים להתחסן. מעבר לכך, אמצעים שיש בהם קשר ישיר לכך שאותו אדם מהווה סיכון פחות, עדיפים על אמצעים דיפרנציאליים שנועדו "לתמרץ" להתחסן ותו לא. וכמו כן, כל הפעלה של אמצעי חייבת להעשות תוך שקילת הזכות לפרטיות ומזעור הפגיעה בה.

יובל שני מרדכי קרמניצר עמיר פוקס תהילה אלטשולר שוורץ

המכון הישראלי לדמוקרטיה